

FÉLÚTON A TÖRTÉNET VÉGE FELÉ

KONCZ ISTVÁN

A község erkölcsi megújítása még abban az időben kezdődött, amikor egy ősrégi, az emberiség történelmének hajnalán már igen elterjedt és fontos, társadalmi szerepet betöltő hagyományt sikerült új tartalommal és korszerű formában felújítani. Valamikori elődeinkben is ugyanolyan követelően élt már az erkölcsi tisztaság utáni törekvés, mint bennünk. Kifinomult erkölcsi érzékenységüket mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy a megtisztulást, a bűntől való szabadulást közösségi szinten intézményesítették. Meghatározott időközönként, mindig az év ugyanazon napján, a főpap — aki egyben a főbíró tisztét is betöltötte — egy kecskebakot helyezett el a község e célra kijelölt terén, és a község valamennyi tagja sorban belerúgott a kecskebakba, ami által aztán valamennyiük bűne átszállt az állatra. Ezt lakomával egybekötött népünnepély követte, közben körül-körül táncolták a kecskét, és ki-ki, vérmérsékletétől és a bűn megvetéséből fakadó indulata fokától függően, újólá beleszállt az állatba, megköpdösték, válogatott szitkokkal és átkokkal illették, majd a népünnepély végén az egyébként főbírói tisztet is betöltő főpap a kecskebakot egy, e célra épített máglyán elégette, vagy a tömeg felszabadult ujjongása közepette a sivatagba kergette, hogy ott étlen és szomjan elpusztuljon.

Ebben a formában a megtisztulás nagyon sok misztikus elemet tartalmazott, de maga az egész intézmény felépítése és működése is magán viselte a korábbi társadalmak világnézetének túlhaladott elemeit, ezért a község egy néprajzkutatókból, moralistákból és politikusokból álló bizottságot hozott létre az egyébként haladó hagyomány bevezetésére. Természetesen új tartalommal és korszerű formában.

Alapos és hosszas kutatómunka és e kutatómunkát követő tanácskozások után a bizottság közvitára bocsátotta az intézmény

szabályzatának alaptételeit. Csak a legfontosabb alaptételeket idézzük fel, amelyek híven tükrözik a község demokratikus és világnézeti fejlettségét. Ezek szerint: A bűnbakoskodás társadalmi funkció, ezért sem kecske, sem más állat nem lehet bűnbak. A bűnbak szerepet csakis egy, a közösség teljes jogú, nagykorú és beszámítható tagja töltheti be. A közösség minden szavazati joggal rendelkező tagja nemre, fajra, nemzeti és felekezeti hovatartozástól függetlenül lehet bűnbak. Hangsúlyozottan érvényesülni kell a női egyenjogúság elvének, tehát függetlenül a hagyományos elnevezésben szereplő „bak” szócskától, a bűnbak funkció egyenlő feltételek mellett a nők számára is hozzáférhető kell hogy legyen. A bűnbakot, egy e célra létrehozott közhivatal jelöli ki, de a közösség valamennyi szervezétének, polgárának — (külön-külön vagy csoportosan) — joga és kötelessége adott esetben bűnbakot javasolni az illetékes közhivatalnál. A javaslat lehet titkos is, tehát névtelen, ami messzemenően serkenti a polgárok tevételes közreműködését. A bűnbakság tiszteltbéli funkció. A bűnbaknak tehát nem jár semmilyen anyagi térítés. Tilos korlátozni, hogy valaki hány esetre vagy egymást követően hányszor jelölhető ki bűnbaknak. Kivételesen, posztumusz is bűnbakká lehet nyilvánítani valakit. A község erkölcsi tisztasága és biztonsága érdekében, az e célra kijelölt közhivatalnak kötelessége gondoskodni arról, hogy mindig, minden esetre, kellő számú bűnbak álljon rendelkezésre. A bűnbakot korlátlanul csak szidalmazni és átkozni szabad, rugdosni, köpködni és körültáncolni csak kivételes esetekben. (A javasolt alaptételeknek, amelyeket később teljes egészében elfogadtak, ez a része nem egészen világos. Nem tűnik ki, hogy milyen indokolt esetekben megengedett a bűnbak rugdosása és leköpködése, kik azok a meghatalmazott személyek, akik indokolt esetekben ezt cselekedhetik a bűnbakkal és hogy ki szavatolja a diszkréciót. A rugdosás és köpködés indokolt esetekben ugyanis csak diszkrétan kivitelezhető, anélkül, hogy ez befolyáshassa a közvélemény amúgy is feszült indulatát. A körültáncolás lehetősége — szintén indokolt esetekben — a közhangulat feloldását szolgálta, arról azonban nem esik szó, hogy melyek ezek az indokolt esetek.) A bűnbak sorsáról végül is egy másik, e célra létrehozott közhivatal dönt, amely köteles figyelembe venni a közhangulatot, különösképpen azt, hogy a közösség minden egyes tagja személy szerint érintve legyen és ezáltal mélyen átélhesse a bűn feletti győzelem örömet.

Hát ezek voltak a legfontosabb alaptételek, amelyeket a közvita

kifejezett helyesléssel el is fogadott. A kevésbé lényeges alapelvek körül volt némi vita, esett néhány kiegészítő javaslat, azonban ezeket vagy ötletszerűségük miatt, vagy eszmei tájékozatlanságuk miatt nem lehetett elfogadni. Így például voltak, akik hiányolták a lakomával egybekötött népünnepélyt az előterjesztett javaslatból. Ezeknek meg kellett magyarázni, hogy az új tartalommal és korszerű formában felújított megtisztulási intézmény nem azonos az a kezdetleges intézménnyel, amelyet elődeink hoztak létre, kétségtelenül fejlett erkölcsi igényük követelő parancsára. (Adataink vannak arról, hogy a későbbiek folyamán, a község külön büntetőrendelkezéseket volt kénytelen bevezetni azok ellen, akik megtisztulásukat, titokban, a tiltó rendelkezések ellenére is megünnepelték.) A kishitűek pedig abban kételkedtek, hogy a megtisztuláshoz, a büntudattól való szabaduláshoz, az erkölcsi magabiztosság megszerzéséhez elegendő bűnbakon megtorolni a bűnt. A későbbiek élesen bizonyítják, hogy nem volt igazuk. A község erkölcsi közérzete sohasem volt jobb, mint abban az időben, amikor az új tartalommal korszerű formában felújított megtisztulási intézményt bevezették. Egykorú, megbízható források tanúsítják, hogy mindenki tökéletesen tisztának érezte saját lelkiismeretét, és mindenki minden erejét más lelkiismeretének vizsgálására összpontosíthatta. Így aztán a megtisztulás intézménye a valóságban is közügy, a mindenki ügye lett.

A községet katasztrófa pusztította el. Tűzvész.

Említettük, hogy a község külön büntetőrendelkezéseket volt kénytelen bevezetni azok ellen, akik megtisztulásukat titokban, a tiltó rendelkezések ellenére is megünnepelték. Ezek, nyilván eszmei tájékozatlanságuk miatt, a korábbi kezdetleges megtisztulási ceremónia túlhaladott világnézeti elemeinek hatása alatt nem értették meg az új tartalom és korszerű forma lényegét. Befolyásolt ösztöneiknek engedve, féktelen dárídókat rendeztek saját tiszta lelkiismeretük, erkölcsi biztonságuk megünnepelésére. Ebben az időben a község és a közvélemény épp egy Pilátus nevű férfiú ügyével foglalkozott. A hivatalos vizsgálat szerint Pilátusnak az égvilágon semmi köze nem volt ahhoz a római helytartóhoz, aki valamikor Tiberius császár idején töltötte be hivatalát Júdeában és Samáriában. A mi Pilátusunk ősei északról jöttek, kizárt tehát minden rokoni kapcsolat a római Pilátussal. Legalábbis ezt állapította meg a hivatalos vizsgálat. Pilátust (a mi Pilátusunkat) már korábban is kijelölték bűnbaknak, de bármilyen öntudatosan viselte tisztét és

bármennyire is igyekezett alkalmas lenni a megtiszteltetésre, végül is felmentették. Most azonban a közvélemény hajthatatlan volt, s az illetékes közhivatal belátta, hogy a közakaratot tisztelnie kell.

Pilátus (a mi Pilátusunk) egyáltalán nem volt ártatlan. Eddigi felmentéseit minden bizonnyal a közhivatal tehetetlenségének köszönhette. Pilátusnak (a mi Pilátusunknak) — és ez főbenjáró — nem volt világnézete. Valóságos káosz volt az egész ember. Már tanítói is mint szélsőséges esetet jegyezték fel róla, hogy egy képkiállítás látogatása alkalmával, a római arénát ábrázoló kép előtt, a mi (még gyermek) Pilátusunk nem tudta eldönteni, hogy az oroszlánok által szétmarcangolt rabszolgát helyes-e sajnálnia, vagy azt a késve érkező oroszánt, amelyiknek nem jutott a rabszolgából. Fel-nőttkorában ugyan ő is, mint mindenki más, jelvényt tűzött a gomblyukába — (a világnézeti jelvény viselete akkor már kötelező volt) —, de a világnézeti harcba nem tudott bekapcsolódni. Az volt a rögeszméje, hogy elég, ha a fizetségért jól megdolgozik. Így aztán Pilátus, (a mi Pilátusunk) épp hogy csak tengetni tudta igénytelen és világnézet nélküli életét.

Pilátust (a mi Pilátusunkat) főbenjáró bűnökkel vádolták meg: önzéssel és közönyösséggel. Lehetetlen leírni az elragadtatást, amivel ezt a bejelentést közzétették és amivel a bejelentést a közvélemény fogadta. Indulat még soha nem ihletett olyan ékesszóló szitkokat és átkokat, mint amilyeneket Pilátus (a mi Pilátusunk) ügye ihletett. Pilátus (a mi Pilátusunk) is nagyszerűen viselte magát. Ő volt a megtestesült közöny, ahogyan végighallgatta a több száz gépelt oldalon felsorolt bűneit, és ő volt a megtestesült önzés, ahogyan megátalkodott makacssággal kijelentette, hogy ezeket a bűnöket ismeri ugyan, de mindet mások követték el, ő maga nem is létezik, ő csak egy kitalált személy, egy írói fantázia szülte. „Hát téged aztán jól kitalált az íród!” — háborogtak jogos haragjukban az emberek: — „Talán bizony rühellsz egyedül a sivatagba pusztulni, és bűnbakot keresel magadnak az íród személyében?”

A rendelet végül is egy viharos népgyűlés után született meg: ki kell vizsgálni, hogy írói kitalálás-e Pilátus (a mi Pilátusunk), vagy pedig Pilátus (a mi Pilátusunk) találta ki az írot.

Említettük, hogy a község külön büntetőrendelkezéseket volt kénytelen bevezetni azok ellen, akik megtisztulásukat titokban, a tiltó rendelkezések ellenére is megünnepezték. Ezek, nyilván eszmei tájékozatlanságuk miatt, a korábbi kezdetleges megtisztulási ceremónia túlhaladott világnézeti elemeinek hatása alatt nem értették meg az új

tartalom és korszerű forma lényegét. Befolyásolt ösztöneiknek engedve, féktelen dáridókat rendeztek saját tiszta lelkiismeretük, erkölcsi tisztaságuk megünneplésére. A község végzetét végül is ez az eszmei tájékozatlanság pecsételte meg. Pilátus-ügy (a mi Pilátusunk ügye) felkavarta az indulatokat, az indulatok — kellemes eszmei tájékozottság híján — elszabadították az ösztönöket. Eleinte csak itt-ott, végül aztán a fékezhetetlen tivornyák máglyáin mindenféle magasra csaptak a lángok. A szigorú rendelkezések miatt eddig rejtetett kecskebakok körül őrző táncfűzerekben tombol a bűntől megtisztult áhítat. Míg a máglyák teljesen el nem emésztették az egész községet.

Azóta is, mint annyi más történelmi rendelet, ez is végrehajtásra vár: kivizsgálni, vajon írta-e ki a mi Pilátusunkat bűnbaknak, vagy a mi Pilátusunk találta ki íróját — bűnbaknak.